

ЗАЯВИ З ОКРЕМИХ ПИТАНЬ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У ХОДІ РОЗГЛЯДУ ЦИВІЛЬНОЇ СПРАВИ

Перунова О.М.,
к.ю.н., доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У статті проведений аналіз заяв з окремих питань, що виникають у ході розгляду судової справи. Визначені і проаналізовані особливості цих усних заяв. Сформульовані деякі процесуальні форми і зміст заяв з окремих питань. Подальше вдосконалення та уніфікація заяв з окремих питань, що виникають у ході розгляду судової справи, у майбутньому сприятимуть об'єктивності й законності постановлених судових рішень.

Ключові слова: процесуальна форма, цивільне судочинство, заяви з окремих питань, усна заява, журнал судового засідання, розгляд справи по суті, судові рішення.

Перунова Е.Н. / ЗАЯВЛЕНИЯ ПО НЕКОТОРЫМ ВОПРОСАМ, КОТОРЫЕ ВОЗНИКАЮТ В ПРОЦЕССЕ РАССМОТРЕНИЯ ГРАЖДАНСКОГО ДЕЛА / Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет, Украина

В данной статье был проведен анализ заявлений по отдельным вопросам, которые возникают в ходе рассмотрения судебного дела. Определены и проанализированы особенности этих устных заявлений. Сформулированы некоторые процессуальные формы и содержание заявлений по отдельным вопросам. Дальнейшее усовершенствование и унификация заявлений по отдельным вопросам, что возникают в ходе судебного рассмотрения, в будущем будет содействовать объективности и законности судебных решений.

Ключевые слова: процессуальная форма, гражданское судопроизводство, заявления по отдельным вопросам, устное заявление, журнал судебного заседания, рассмотрение дела по существу, судебное решение.

Perunova O.N. / STATEMENTS ON SPECIFIC ISSUES ARISING IN THE COURSE OF CIVIL PROCEEDING ABSTRACT / Kharkov National Automobile and Highway University, Ukraine

In the given article there was conducted an analysis of statements on specific issues that arise in the course of the proceedings. There were identified and analyzed the characteristics of these oral statements. Some procedural form and content of statements on specific issues is formulated. It is noted that the current civil law transforms these forms of access to court proceedings in the relevant application forms that arise during consideration of civil case, but the rules that would be noted for these applications, the legislation does not provide.

It was found that oral statement should be characterized as a procedural action in the civil proceedings, which determines not only the course of the proceedings, but also its solution. Oral statement must be logical, consistent with keeping the course of civil procedure, civil law (procedural form of justice).

Logic demands should appear in using of material logical assessment means, importance of priority actions carrying out; consideration the elements such as the relevance of the facts and their timeliness; consistent presentation of information.

The necessity to add an article to the civil law, which would contain a list of Sample statements that a person involved in the case, may file with the court is established.

Some procedural forms and contents of individual claims arising during the proceedings are formulated.

It is concluded that the statements that arise during consideration of civil cases represent a verbal form of communication with participants in the court process, which undoubtedly affects the legality and validity of the judgment.

Further improvement and unification of statements on specific issues that arise in the course of the proceedings in the future will contribute to the objectivity and legitimacy of rendered judgments.

Key words: procedural form, civil law, of statements on specific, verbal form, rendered judgments, affects the legality and validity of the judgment.

Розгляд та вирішення цивільної справи є основною, центральною стадією цивільного процесу. На цій стадії розвитку цивільно-процесуальної діяльності суд виконує завдання цивільного судочинства, що були поставлені перед ним, які полягають у справедливому, неупередженому та своєчасному розгляді і вирішенні цивільних справ з метою захисту порушених, невизначених або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави (ст. 1 ЦПК 2014 р.).

Судовий розгляд досягає своєї мети лише в тому разі, якщо він відбувається в суворій відповідності до вимог цивільного процесуального законодавства, з дотриманням процесуальної форми, що є гарантією здійснення правосуддя у цивільних справах і забезпечує захист прав та інтересів громадян і організацій, що охороняються законом [1, с. 261].

Судове засідання з розгляду та вирішення цивільних справ складається з чотирьох частин: підготовчої, розгляду справи по суті, судових дебатів, постановлення та оголошення судових рішень. Кожна із цих частин характеризується певними діями, що здійснюються судом та іншими особами, які беруть участь у справі, у чітко встановлений законом процесуальній формі, яка регламентується цивільним процесуальним законодавством.

Н. О. Чечина під процесуальною формою розуміє сукупність встановлених і санкціонованих законом правил, які регламентують порядок здійснення правосуддя, порядок діяльності кожного, хто бере участь у справі [2, с. 24-25].

Вважаємо, що процесуальна форма – це форма судової діяльності і відносин, що виникають із цієї діяльності, її особливості, які визначаються певним змістом діяльності суду.

Стаття 27 ЦПК 2014 р. визначає права й обов'язки осіб, які беруть участь у справі. Отже ця стаття регламентує види звернення до суду в процесі судового розгляду, а саме: клопотання, відводи, усні і письмові пояснення, заперечення, письмові зауваження. Але до розгляду цивільної справи з'явилася ще одна форма звернення: усна заява (ст. 174 ЦПК 2014 р. – позивач може відмовитися від позову, а відповідач – визнати позов протягом усього часу судового розгляду, зробивши усну заяву; ст. 180 п. 9 ЦПК 2014 р. – головуючий має право за заявою осіб, які беруть участь у справі, знімати питання, поставлені свідку, якщо вони за змістом ображають честь чи гідність особи, є навидними або не стосуються предмета розгляду; ст. 187 ЦПК 2014 р. – особи, яким пред'явлено для ознайомлення речові докази, можуть звернути увагу суду на ті чи інші обставини, пов'язані з оглядом).

Таким чином, вважаємо, що ст. 27 ЦПК 2014 р. слід доповнити положенням: «Особи, які беруть участь у справі, мають право робити усні заяви протягом усього часу судового розгляду». Це положення, на нашу думку, узаконить ще одну форму звернення, що використовується при судовому розгляді особами, які беруть участь у справі, що у майбутньому надасть більшої ваги усному мовленню у суді.

У сучасному цивільному процесі немає протиставлення усного мовлення письмовій мові. Принципом процесу є тільки усне мовлення [3, с. 71].

В українській юридичній літературі до цього часу не є сформульованим загальне значення усних заяв для розгляду і вирішення цивільних справ, не розглядалася детально форма і зміст кожної усної заяви, яка використовується в суді під час розгляду справи, а також не слід забувати про такий принцип цивільного судочинства, як принцип усності, де усна заява є невід'ємною частиною волевиявлення учасників цивільного процесу.

Крім того, сучасне цивільне законодавство трансформує ці форми звернення до суду у відповідних процесуальних формах заяв, які виникають у ході розгляду цивільної справи, але норми, яка би передбачала перелік цих заяв, законодавство не встановлює.

Теорії поняття принципу усності у цивільному процесі певну увагу приділив вчений-процесуаліст М.М. Ясинюк. Він зазначив, що головною складовою всього судочинства є усна форма спілкування всіх без винятку суб'єктів цивільно-процесуальних правовідносин. Із нормативного закріплення в ЦПК положень принципу усності можна зробити висновок, що законодавець бачить зміст даного принципу в усній формі спілкування суду з учасниками процесу, в ході якого останні сповіщають суду відомості, які мають значення у справі для ухвалення законного та обґрунтованого судового рішення. Цей висновок знаходить своє підтвердження і в низці норм ЦПК [4, с. 27].

Таким чином, усну заяву слід характеризувати як певну процесуальну дію під час розгляду цивільної справи, від якої залежить не тільки хід розгляду справи, а і її вирішення. У разі застосування зафіксованих у цивільному законодавстві усних заяв учасниками цивільного судочинства на певному етапі розгляду цивільної справи усна заява для суду, перш за все, повинна бути логічною, послідовною, з дотриманням ходу цивільного процесу, цивільного законодавства (процесуальної форми судочинства).

Вважаємо, що логічні вимоги повинні проявлятися у використанні засобів логічної оцінки матеріалу, значення черговості здійснення дій; врахування таких елементів, як актуальність фактів та їх своєчасність; послідовність викладення інформації.

Це дає змогу зробити висновок, що усна заява є проявом волевиявлення учасників цивільного процесу, яке трансформується в певну процесуальну форму і зміст при зверненні до суду учасників цивільного судочинства.

Згідно із ЦПК України до заяв, які виникають у ході розгляду цивільної справи, слід віднести: заяви про відвід (ст. 20, 22 ЦПК 2014 р.); заява про відстрочення та розстрочення судових витрат, зменшення їх розміру або звільнення від їх оплати (ст. 82 ЦПК 2014 р.); заява про забезпечення доказів (ст. 134 ЦПК 2014 р.); заява про виклик свідка (ст. 136 ЦПК України); заява про призначення експертизи (ст. 143 ЦПК 2014 р.); заява для забезпечення позову (ст. 151 ЦПК 2014 р.); заява про зміну одного способу забезпечення позову іншим (ст. 154 ЦПК 2014 р.); заява про укладення мирової угоди (ст. 175 ЦПК 2014 р.); заява про фальшивість матеріалів звуко- і відеозапису (ст. 188 п. 4 ЦПК 2014 р.); письмові зауваження щодо неповноти або неправильності запису у журналі судового засідання (ст. 199 п. 1 ЦПК 2014 р.); заява про зупинення провадження у справі (ст. 202 п. 1 ЦПК 2014 р.); заява про відновлення провадження у справі (ст. 204 п. 1 ЦПК 2014 р.); заява про виправлення допущених у судовому розгляді опісок чи орфографічних помилок (ст. 219 ЦПК 2014 р.); заява про додаткове рішення (ст. 220 п. 1 ЦПК 2014 р.); заява про роз'яснення рішення суду (ст. 221 п. 2 ЦПК 2014 р.); заява про повторну видачу копії рішення суду (ст. 222 п. 4 ЦПК 2014 р.); заява про приєднання до апеляційної скарги (ст. 299 ЦПК 2014 р.); заява про приєднання до касаційної скарги (ст. 329 ЦПК 2014 р.).

Вважаємо, що необхідною передбачити в цивільному законодавстві статтю, яка б містила в собі приблизний перелік

цих заяв, які особа, що бере участь у справі, може подати до суду. Це, на нашу думку, узаконить ще одну процесуальну форму заяв, які виникають під час розгляду справи і вже певний час використовуються у цивільному процесі, надасть можливість особам, які беруть участь у справі, відразу з'ясувати для себе, за допомогою яких заяв вони можуть звернутися до суду у ході розгляду цивільної справи, тим самим здійснивши свої процесуальні дії.

На нашу думку, велике значення для ходу цивільного процесу і вирішення справи по суті має належне оформлення, зберігання інформації про пред'явлені усні заяви на суді. Юридична судова практика вказує на те, що, як правило, усні заяви фіксуються в журналі судового засідання, але ЦПК України не містить положення, яке б указувало на необхідність фіксації використаних усних заяв на суді учасників цивільного судочинства.

Таким чином, вважаємо, що ст. 198 ЦПК України слід доповнити положенням: «До журналу судового засідання заносяться всі усні заяви, які були використані учасниками цивільного процесу у ході розгляду цивільної справи». Це положення, на нашу думку, узаконить усну форму звернення до суду, яка використовується під час судового розгляду, осіб, які беруть участь у справі, та посилить увагу секретаря судового засідання до складання журналу судового засідання, оскільки ознайомлення з матеріалами справи є невід'ємним правом учасників цивільного процесу. Це дасть можливість учасникам цивільного процесу під час вивчення справи мати повну уяву про розгляд справи в суді.

Кожна із заяв, що виникають під час розгляду цивільної справи, повинна розглядатися судом з додержанням загальних правил, встановлених ЦПК України 2014 р., хоча вони мають певні відомості у своїй меті (змістові). Це дає нам можливість припускати, що процесуальний зміст цих заяв різняться, а отже, і процесуальні форми цих заяв є різними.

Законодавство не передбачає процесуальну форму і зміст цих заяв, тому сформулюємо процесуальну форму і зміст деяких заяв, які виникають під час розгляду судової справи.

Ст.ст. 20, 22 ЦПК 2014 р. містять підстави для відводу судді і підстави для відводу секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача. У разі існування певних підстав відвід вказаним особам можуть заявляти особи, які беруть участь у справі. Відвід має бути заявлено до розгляду справи по суті.

Форма і зміст цієї заяви, на нашу думку, повинні мати такий вигляд: 1) найменування суду, до якого подається заява; 2) зазначення осіб, які беруть участь у справі; 3) предмет спору із цивільної справи; 4) вказівка на те, в якості кого бере участь особа в процесі, якій заявлено відвід (ім'я цієї особи); 5) мотивування даної заяви; 6) інші обставини, які викликають сумнів у неупередженості цієї особи; 7) підпис особи, яка бере участь у справі, і її процесуальне становище.

У разі наявності доказів, які підтверджують підстави відводу судді й інших осіб, зазначених у ст. 22 ЦПК 2014 р., вони долучаються до даної заяви.

Стаття 82 ЦПК 2014 р. регламентує відстрочення та розстрочення сплати судових витрат, зменшення їх розміру або звільнення від їх оплати.

Згідно із цією статтею суд, враховуючи майновий стан сторони, може своєю ухвалою відстрочити або розстрочити сплату судового збору та витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи на певний строк, але не більш як до ухвалення судового рішення у справі.

Зміст такої заяви повинен містити в собі: 1) найменування суду, до якого подається заява; 2) вказівка відповідача і предмета суперечки; 3) розмір держмита; 4) матеріальне становище заявника; 5) докази, які підтверджують матеріальне становище заявника; 6) прохання про зменшення розміру або звільнення від оплати судових витрат із зазначенням того, на який час, період.

Стаття 175 ЦПК 2014 р. зазначає, що мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на основі взаємних поступок і може стосуватися лише прав та обов'язків сторін та предмета позову.

Затвердження судом мирової угоди обов'язкове до виконання всіма особами. У разі укладання сторонами мирової угоди суд постановляє ухвалу про закриття провадження у справі. Сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну заяву.

Зміст заяви про мирову угоду повинен містити в собі: 1) найменування суду, до якого подається заява; 2) ім'я (найменування) позивача і відповідача; 3) найменування справи; 4) умови здійснення мирової угоди; 5) обов'язки позивача і відповідача; 6) прохання про затвердження мирової угоди та припинення провадження по справі; 7) підписи сторін та дату укладання.

Стаття 188 п. 4 ЦПК 2014 р. містить положення, яке вказує на те, що з метою з'ясування відомостей, що містяться у матеріалах звуко- і відеозапису, а також у зв'язку з надходженням заяви про їхню фальшивість судом може бути залучено спеціаліста або призначено експертизу.

Ці положення законодавства трансформуються у певну усну заяву, яка, вважаємо, повинна містити в собі: 1) найменування суду, до якого подається заява; 2) найменування справи; 3) умови та обґрунтування: у зв'язку з чим учасники цивільного процесу вважають відомості або матеріали звуко- і відеозапису цивільного процесу фальшивими; 4) підпис особи, яка бере участь у справі, і її процесуальне становище.

Стаття 199 п. 1 ЦПК 2014 р. регламентує порядок письмових зауважень щодо неповноти або неправильності запису в журналі судового засідання. Журнал судового засідання веде секретар судового засідання. Зауваження щодо технічного запису повинні бути розглянуті не пізніше трьох днів із дня їх подання. У разі пропуску строку подання зауважень і відсутності підстав для його поновлення головуючий залишає їх без розгляду. Головуючий розглядає зауваження щодо технічного запису судового засідання та журналу судового засідання, про що постановляє відповідну ухвалу.

Вважаємо, що ст. 199 ЦПК 2014 р. повинна мати таку процесуальну форму і зміст: 1) найменування суду, до якого подається заява; 2) зазначення осіб, які беруть участь у справі; 3) вказівка на те, в якості кого бере участь у процесі особа, яка заявляє зауваження щодо технічного запису судового засідання, журналу судового засідання; 4) мотивування даної заяви; 5) підпис особи, яка бере участь у справі, і її процесуальне становище.

Стаття 221 п. 2 ЦПК 2014 р. регламентує порядок подання заяви про роз'яснення рішення суду. Велике значення для вирішення цивільної справи має судові рішення.

Після оголошення рішення у справі суд, який виніс рішення, не має права сам скасувати або змінити його. Це принципове правило, що гарантує стабільність судового рішення, його незмінність. Водночас суду, який ухвалив рішення, надається можливість доповнити своє рішення, внести до нього виправлення без змін змісту у суворо обмежених законом випадках. Цивільне процесуальне законодавство передбачає три випадки, коли суд, який ухвалив рішення, має право самостійно виправити його недоліки:

1) ухвалення додаткового рішення; 2) роз'яснення рішення суду; 3) виправлення опісок і арифметичних помилок [5, с. 246].

Подання заяви про роз'яснення рішення суду допускається, якщо воно ще не виконане або не закінчився строк, протягом якого рішення може бути пред'явлене до примусового виконання. Це основні часові рамки, в межах яких може мати місце роз'яснення судового рішення. Заява про роз'яснення рішення суду розглядається протягом десяти днів. Особи, які беруть участь у справі, чи державний виконавець повинні бути повідомлені судом про розгляд їхньої заяви про роз'яснення рішення, але неявка цих осіб не перешкоджає розгляду питання про роз'яснення рішення заяв.

Вважаємо, що ст. 221 ЦПК 2014 р. повинна містити таку процесуальну форму і зміст цієї заяви: 1) найменування суду, до якого подається заява; 2) найменування справи; 3) ім'я (найменування) осіб, які беруть участь у справі; 4) зазначення тих обставин, які є незрозумілими для учасників цивільного процесу при винесенні судового рішення.

Аналіз статей 219, 220, 221 ЦПК України дає змогу зробити висновок, що у цих статтях зазначається просто суд, а не робиться акцент на тому, що такі дії повинні бути вчинені судом, який постановив рішення, де можуть мати місце зазначені недоліки. Тому можна дійти висновку, що такі виправлення може здійснити й інший суддя у випадках, передбачених законом (смерть судді, який постановив рішення, зміна складу суду тощо).

Тому вважаємо, що ст. 219, 220, 221 ЦПК України повинні містити положення, яке б чітко вказувало, який саме суд повинен виправляти опіски та орфографічні помилки у судовому рішенні, ухвалювати додаткове рішення, роз'яснювати рішення суду. На наш погляд, це повинен бути саме той склад суду (або більший його склад), який розглядав певну цивільну справу, оскільки саме ці судді мають повне об'єктивне уявлення про матеріали справи.

Отже, такий правовий вигляд повинні мати деякі заяви, що виникають у ході розгляду цивільної справи.

Таким чином, з усього вищезазначеного можна зробити висновок, що вивчення заяв з окремих питань відкриває великий пласт невивчених питань. Перш за все це співвідношення усної форми і письмової форми в цивільному судочинстві, де заяви з окремих питань плавно трансформуються з усною процесуальною формою (процесуальною дією) у письмову процесуальну форму і зміст. Вирішення і послідовність розгляду цивільного процесу цілком залежить від логічності, послідовності, а також волевиявлення учасників цивільного судочинства, де заяви з окремих питань, що виникають у ході розгляду цивільної справи, і виступають тим самим проявом.

Вивчення ЦПК 2014 р. дає можливість зробити висновок, що заяви, які виникають у ході розгляду цивільної справи, являють собою усну форму спілкування суду з учасниками процесу, що, безперечно, впливає на законність і обґрунтованість судового рішення.

Безперечно, має бути вивчення та подальше вдосконалення цих заяв і закріплення остаточного формування процесуальної форми і змісту цих процесуальних актів-документів, що виникають у ході розгляду цивільної справи, у ЦПК України, що певною мірою уніфікує різновид цих процесуальних документів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кройтор В.А. Складання процесуальних документів з цивільних справ / В.А. Кройтор. – Харків: Національний університет внутрішніх справ, 2003 р. – 48 с.
2. Чечина Н.А. Норма права и судебное решение / Н.А. Чечина. – Л. : Изд-во Ленинградского университета, 1961. – 78 с.
3. Баркалов О.В. Взаимосвязь устной и письменной речи в гражданском судебном процессе / О.В. Баркалов // Российская юстиция. – 2001. – № 7. – С. 70–73.
4. Ясинок М.М. Принципи усності, безпосередності та безперервності у цивільному судочинстві : [монографія] / М.М. Ясинок, В.А. Кройтор. – Х. : Еспада, 2007. – 152 с.
5. Васильєв С.В. Цивільний процес : [навчальний посібник] / С.В. Васильєв – Х. : Еспада, 2014. – 416 с.